

Луиза нега мени ўзига якин олганига сира аклим етмайди. У мени ёмон кўрарди. Имкон бўлди дегунча ортимдан хунук гапларни гапиришини сезиб юрардим. Ёқтирмаслигини очик айтмаса-да, пичинглари-ю, хўрсинишларидан, чиройли кўлларини силкитишларидан ҳам буни тушуниб олиш кийин эмасди. Бир-биримизни йигирма беш йилдан бери якиндан билардик. Лекин бу нарсанинг Луиза учун ҳеч қандай аҳамияти йўқ эди. У мени кўпол, сурбет ва шафкатсиз одам, деб ҳисобларди. Шунақа ёмон кўраркан, нега мени холи-жонимга кўймайди, бошим котарди. Дам-бадам нонушта ёки тушликка чакирар, дам олиш кунлари сахар ташқарисидаги уйига ҳам йилига бир неча марта таклиф қиларди. Эҳтимол, ёлғиз менгина унинг никоб остидаги хақиқий башарасини кўришга кодирлигимни Луиза билгандир. Мен ҳам эртами, кечми, юзимга шунақа никоб кийишимга умид қилгандир.

Луизани кизлик пайтиданок билардим. Ўша пайтлари у катта-катта кўзлари маъюс боқувчи нимжонгина киз эди. Ота-онаси Луизани хаддан зиёд яхши кўришар, еру кўкка ишонишмасди. Бунга Луизанинг дардчиллиги ҳам сабаб эди. Билишимча, Луиза болалигида кизилча касалига чалиниб, юраги заифлашиб қолган, энди у ўзини ҳар томонлама асраб-авайлаб яшашга мажбур эди.

Том Метленд унинг кўлини сўраганида, кизнинг ота-онаси кўркиб кетишди. Улар Луизанинг бу аҳволда эрга тегишга умуман ярамаслигини билишарди. Лекин улар бойлар тоифасидан эмасдилар. Том Метленд эса бадавлат одам эди. У, Луиза хоҳласа, осмондаги ойни ҳам олиб беришга ваъда берди ва охир-окибат улар кизларини Том Метленднинг кўлига ишониб топширишди. Том қорувли, қучли ва келишган йигит бўлиши билан бирга, яхшигина спортчи ҳам эди. У Луизани жонидан ортик яхши кўрарди. Юраги ҳаста севгилисидан якин-орада жудо бўлишини биларди, Луиза қолган санокли йилларини бахтли ўтказиши учун кўлидан қелган ҳамма нарсани қилишга ҳамиша тайёр эди.

У илгаридан қойилмақом қилиб бажариб юрган спорт машқ-ларидан ҳам воз қечди. Йўқ, Луиза шундай бўлишини хоҳлагани учун эмас, бирор ёққа қетмокчи бўлиб турган пайтида ҳар гал Луизанинг юраги санчиб қолгани учун машқлардан воз қечди. Жанжаллашиб қолишган вақтларида Луиза энг яхши хотин қиёфасига қириб, дарров Томга ён босарди. Кейин Луизанинг юраги безовта қилар ва у бир ҳафта мусичаи беозор бўлиб, тўшакка михланиб ётарди. Шундай пайтларда Том хотинига қаттиқ гапиришга юраги бетламасди. Бир сафар Луиза ўзи жудаям хоҳлаб сайрга қикиб яёв саккиз мил йўл юрганини кўриб, Том Метленд-га Луизанинг соғлиги унча-мунча аёлларникидан яхши эканлигини айтдим. Том бошини чайқаб, хўрсинди:

“Йўқ, Луиза аслида жудаям заиф. У дунёдаги энг яхши юрак мутахассислари кўригидан ўтди. Ҳаммаси Луизанинг санокли қунлари қолганини айтди. Метин иродаси борлиги учун ҳам ҳозир ўзини шундай тутаяпти”.

Том гапларимни Луизага айтди.

“Бунинг азобини эртага кўраман”, деди Луиза менга қараб “ух” тортаркан: “Яна ўлим билан юзма-юз бўламан”.

“Баъзида менга сизда ҳеч қанақа касаллик йўқдай туюлади”, дедим секингина.

Ғаштли ўтган меҳмондорчиликларда Луиза эрталабки бешларгача ракс тушиб чарчамаганини, бефайз ўтиришларда эса мазаси қочиб, Том уни уйига вақтли олиб қетганини бир неча марта кўргандим. Менга қараб синикқина қулиб қўйган бўлса-да,

бояги гапим Луизага ёкмаганини сездим. Катта-катта кўк кўзларидан кайфи кочганлиги билиниб турарди.

“Мен сизни хурсанд килиш учун ўлаётганим йўк”, деди у.

Луиза эридан ҳам кўпроқ яшади. Бир куни улар елканли ка-йикда сайр килиб кайтишганидан кейин Том каттик шамоллаб қолиб жон таслим этди. Луизани иситиш учун уни уйдаги бор гиламу кўрпалар билан ўраб қўйишга тўгри келди. Том Луизага катта бисот ва бир киз колдириб кетди. Луиза тасалли топмайдиган бир ахволга тушиб колди. Хаста юраги билан бу кулфатни кўтара олганига ақл бовар килмасди. Бечора Том Метлендни тупроқка қўйишда Луизанинг дўстлари унга далда бўлдилар. Улар онасидан ҳам ажралиб етим бўлиб қолиши мумкин бўлган Луизанинг кизи Ирисга чиндан кайгура бошлаган эдилар. Шу боис, Луизанинг теварагида гирдикапалак бўлишарди. Дўстлари Луизанинг қўлини совуқ сувга урдирмади, уни турли ташвишлардан холи килиш учун ҳар қандай нарсага тайёр эканликларини билдиришди. Дарҳақиқат, уларга иш ҳам топилди, чунки Луиза бирор огирроқ ёки ёкмайдиган юмуш килмокчи бўлса, юраги санчиб, бир ўлиб-бир тириларди. “Агар биров менга кўз-кулок бўлиб турмаса, ўлишим аниқ” дерди Луиза. Шу ахволида кизалоги Ирисни қандай катта қилишига ақли етмасди. “Нега яна эрга тегмайсиз?”, деб сўрашарди дўстлари. “Ох, бу юрагим билан эрга тегиш ҳақида ўйлашга ҳам ботинолмайман”, дерди Луиза.

Лекин Томнинг ўлиmidан ке-йин бир йил ўтгач, Луиза қўлини сўраган Жорж Хобхаузга розилик берди. Жорж келишган ва анчагина бадавлат одам эди. Бу нимжон аёлни панохига олишига розилик беришганида, Жорждан бахтиёр одамни кўрмадим.

“Мен сизни кўп кийнамайман”, дерди Луиза. Жорж шухратпараст харбийлардан эди. Лекин ишини ташлаб қўйди. Луизанинг соглиги ёмонлашиб кишни Монте Карло, ёзни эса Дювилда ўтказишга мажбур бўлди. Жорж уч-тўрт кунлик умри колган хотинини кўлидан келгунча хурсанд килишга аҳд этди.

“Хаётим тугаб бораяпти”, дерди Луиза: “Тинчгина ўлишга ҳаракат киламан”.

Кейинги икки-уч йил мобайнида Луиза хаста юрак билан чиройли кийиниб, энг кизгин базм-ларга боришни, дўржи-дўржи пул тикиб кимор ўйнашни, баланд бўйли, чиройли йигитлар билан ракс тушишни ва хатто уларга ноз-карашма қилишни ҳам эплади.

Луизанинг биринчи эридаги матонат Жорж Хобхаузда йўк эди ва у Луизанинг иккинчи эри сифатида зиммасидаги ташвишлардан зерикиб, ора-сира ичиб юришга мажбур бўлди. Албатта, Жорж ароқка муккасидан кетганида бу қилиқ Луизага ёкмасди. Аммо (Луизанинг бахтига) уруш бошланди. Жорж захирадан ўз полкига қайтиб, уч ойдан кейин ҳалок бўлди. Бу зарба Луизани эсанкиратиб қўйди. Лекин шундай мусибатдан кейин ҳам у гам-гуссага йўл бермаслиги лозимлигини хис қиларди. Агар ўша пайтда юраги хуруж этганда ҳеч ким бу ҳақда хабар топмаган бўларди. Ўзини чалгитиш учун Луиза Монте Карлодаги вилласини оёкка тураётган офитсерларга мўлжалланган шифохонага айлантирди. Дўстлари унга бу ташвиш огирлик қилишини айтишди.

“Бу иш мени ўлдириши аниқ”, деди у: “Биламан. Лекин бунинг нима ахамияти бор? Бош-қаларга ёрдам беришим керак”.

Луиза ўлмади. Қайтага аввалгидан ҳам яшнаб кетди. Унинг шифохонасига тенг келадиган касалхона бутун Франтсияда йўк эди. Уни тасодифан Парижда учратиб колдим. Ресторанда новча ва жуда келишган ёш фронтсуз билан тушлиқ қилаётган экан. “Бу ерда шифохонага алоқадор ишлар бўйича юрибман”, деб тушунтирди у. Луиза касалхонадаги офитсерлар унга махлиё эканлиги ҳақида гапирди. Улар Луизанинг касали огирлигини тушунишаркан ва унга ҳеч қандай юмуш колдиришмаскан. Гўё улар

Луизага эридех гамхўрлик килишаркан. Луиза хўрсинди.

“Бечора Жорж, шу юрагим билан ундан кўп яшашимни ким хам ўйлабди дейсиз?”

“Ех, бечора Том,” дедим мен.

Нега бу гапим унга ёкмаганини тушунмайман. У менга синиккина жилмайди, кўзлари ёшга тўлди.

“Доим ўлимимни кутаётгандек гапирасиз...”

“Айтмоқчи, юрагингиз анча согайиб колибди, деб эшитдим?”

“Юрагим ҳеч қачон согаймайди. Бугун эрталаб шифокор кўригига бордим. Ўлишга тайёр бўлиб туришимни маслаҳат берди”.

“Ўйг-е, бунга йигирма йилдан бери тайёрланасиз-у?”

Уруш тугагандан кейин Луиза Лондонга кўчиб ўтди. Энди ёши қирқдан ошиб қолган, аввалгидек озгин ва нимжон, кўзлари катта-катта, юзлари рангпар аёл бўлса ҳам, йигирма бешдан ошмагандек кўринарди. Мактабни тугатиб, бўйга етиб қолган Ирис эса у билан бирга яшай бошлаганди.

“У менга қарайди”, дерди Луиза: “Турган гап, мендек қари ногирон билан яшаш унга қийин бўлади. Лекин бу бир-икки кун давом этадиган нарса. Ириснинг йўқ демаслиги аниқ”.

Ирис жуда яхши киз эди. Уни, онасининг соғлиги ёмонлигини мунтазам уқтириб, вояга етказишганди. Бола бўлиб у бирор марта ҳам тўполон қилмаган эди. Онасини ёлғиз қолдириш мумкин эмаслигини доим ёдида сақларди. Мана энди Луиза кизига:

“Хамманинг жонига теккан кекса аёл учун ўзингни бағишлашингга чидай олмайман”, деб қанча гапирмасин, у бу гапларга қулоқ солмади.

Луиза “ух” тортиб, кизига фарзандлик бурчини адо этишга руҳсат берди.

“Боламга менга гамхўрлик қилиш ёқади”, деди у.

“Дўстлари билан бирга юргани яхшимасмиди?”, деб сўрадим.

“Э, буни унга доим айтаман. Дўстларинг билан ўйнаб-қулиб юр, деб ҳеч кўндиролмадим.

Тепада худо бор, бировнинг мени деб ҳузур-халоватини йўқотишини ҳеч қачон хохламаганман”.

Мен бу гапларни Ирисга айт-ганимда, у шундай деди: “Бечора ойижоним, менинг дўстларим билан бирга бўлишимни, ўтиришларга боришимни хохлайди, энди бирор жойга бораман деб турганимда юраклари санчиб қолади, шунинг учун уйда қолганим яхши”.

Лекин кўп ўтмай Ирис бир йигитга қўнғил қўйди. Ёш дўстим, бамаъни бир йигит унинг қўлини сўради ва киз рози бўлди. Ирисни жуда яхши кўрардим. Нихоят ўзи учун ҳам яшаркан-да, деб қувондим. Лекин бир куни ўша йигит тушқун бир ахволда олдимга келиб, тўй қолдирилганини айт-ди. Ирис онасини ташлаб кетолмаскан. Бу менинг ишим бўлмаса ҳам, бахона топиб, Луизаникига бордим. Чой ичиб ўтирган пайтида дўстлари келиб қолса, у доим хурсанд бўларди.

“Ирис эрга тегмаскан, деб эшитдим?”, дедим муддаога ўтиб.

“Билмайман. Мен хохлаганим билан у эрга тегмайди... Мени ўйламай эрга тегавер, деб тиз чўкиб илтимос қилсам ҳам, “Сизни ташлаб кетолмайман”, деяпти”.

“Кизингизга жабр қилмаяпсизми?”

“Балки. Лекин бу бир-икки ой давом этади. Бунинг устига мен “Ўз хаётидан воз кечиб, менга қарасин”, деяётганим йўқ-ку”.

“Азизим Луиза. Бир-икки ой деб, иккита эрингизни қўмдингиз. Тўғри, нимага энди яна уч-тўрттасини нариги дунёга жўнатмаслигингиз керак!”

“Биламан! Мен ҳақимда нима деб ўйлаб юргангизни. Юрагимнинг касал эканига ҳеч

качон ишонмагансиз, шундайми?”

Луизанинг кўзига тик карадим.

“Тўппа-тўгри. Сиз йигирма беш йил хаммани лакиллатдингиз. Сиз дунёдаги энг худбин, энг кабиҳ аёлсиз. Анови иккита бадбахт эркакнинг умрига зомин бўлдингиз. Энди бўлса кизингизни ҳам шу кўйга солмокчисиз”.

Агар ўша пайт Луизанинг юраги тўхтаб колганда хайрон бўлмасдим. Унинг куюшкондан чикиб кетишини кутгандим. У эса менга караб мулойим жилмайди.

“Бечора дўстим, якин кунларда бу гапларни менга айтганингиздан шундай афсусланасизки...”

“Энди Ирис ўша болага эрга тегмайдими?”

“Ерга тег”, деб кизимдан илтимос килдим. Мени ташлаб кетса, ўлишимни биламан.

Майли. Барибир, хамма мени ёмон кўради. Одамларга ортикча юкман...”

“Ташлаб кетсанг — ўламан”, деб унга айтдингизми?”

“У мени шунга мажбур килди”.

“Ўзингиз бирор иш килишни хохламасангиз, ҳеч ким сизни мажбурлай олмайди”.

“Хохлаसा, ўша йигитга эртагаёк эрга чиксин. Шу нарса мени ўлдирса, ўлдира колсин”.

“Келинг, бир таваккал килиб кўрайлик, майлими?”

“Менга озгина бўлсаям рахмингиз келмаяптими?”

“Шунака томошалар кўрсатгансизки, сизга рахмим келиши кийин”, дедим мен.

Луизанинг оппок юзларига ранг югурди. Луиза кулди, лекин кўзлари газаб билан катъий бокарди.

“Ириснинг тўйи шу ойда бўлади”, деди у: “Агар менга бирор нарса бўлса сиз ҳам, Ирис ҳам ўзингизни кечира олмасиз, деб умид киламан”.

Луиза сўзида турди. Тўй вақти белгиланди. Катта сеп буюрилди ва таклифномалар таркатилди. Ирис ва йигит жуда хурсанд бўлишди. Тўй куни эрталаб соат ўнда,

Луизанинг, ўша ёвуз аёлнинг юраги яна бир марта каттик хуруж килди ва у ўлди. Луиза ўзини ўлдирган кизи Ирисни кечириб, астагина жон берди.

Алишер Отабоев таржимаси